

ZHAO WEITING

Uniwersytet Śląski w Katowicach
Polska
Pekiński Uniwersytet Języków Obcych
Chiny

POLSKI TAO YUANMING¹ – O RECEPCJI POEZJI CZESŁAWA MIŁOSZA W CHINACH

OGÓLNY ZARYS HISTORII PRZEKŁADÓW TWÓRCZOŚCI CZESŁAWA MIŁOSZA W CHINACH

NAZWISKO MIŁOSZA STAŁO SIĘ ZNANE CHIŃSKIM CZYTELNIKOM W 1980 ROKU. Wiadomość o przyznaniu poecie literackiej Nagrody Nobla 9 października 1980 roku zamieściło chińskie czasopismo „Literatura Światowa” [„Shijie Wenxue”] – jedno z najbardziej prestiżowych pism zajmujących się literaturą zagraniczną. W 1981 roku Yi Lijun (pseud. Han Yi) zaprezentowała chińskim czytelnikom wiersze Miłosza, przekładając na język chiński i umieszczając na łamach „Literatury Światowej” 6 jego utworów: *Do Tadeusza Różewicza, poety, Zadanie, Ryba, Z chłopca król, Ile świetnych zamiarów* oraz *Tak mało*². Do wymienionych tłumaczeń dołączono krótki komentarz dotyczący twórczości poety autorstwa Lin Honglianga (pseud. Chen Guang) – ówczesnego badacza Instytutu Literatury Zagranicznej Chińskiej Akademii Nauk Społecznych. Autor komentarza określił styl pisania Miłosza słowami: „prosty” i „bez ozdób”. Podkreślił również humanitaryzm poezji polskiego poety dowodząc, że tematem często przez niego podejmowanym jest współczucie wobec cierpienia zwykłych ludzi. To pierwszy zbiór wierszy Czesława Miłosza, który został przetłumaczony bezpośrednio z języka polskiego na chiński. Fakt ten zapoczątkował recepcję poezji noblisty w Chinach.

¹ Tao Yuanming (ur. 365 n.e., zm. 427 n.e.) – chiński poeta z dynastii Dongjin.

² *Wybrane wiersze C. Miłosza* [Bolan Shiren *Qie Miwoshi Shichao*], przeł. Han Yi, „Literatura Światowa” 1981, nr 1, s. 242–248.

W 1982 roku ukazał się pierwszy chiński tom poezji Miłosza zatytułowany *Wybrane wiersze Miłosza* w tłumaczeniu tajwańskiego poety Du Guoqinga. Wybrał on 51 wierszy ze zbiorów *Selected poems*³ oraz *Bells in winter*⁴ i przełożył je z angielskiego na chiński. W książce oprócz wierszy został zamieszczony odczyt Miłosza wygłoszony z okazji otrzymania Nagrody Nobla oraz bibliografia utworów poety. Tłumacz w postwoju napisał, że trudności ze zrozumieniem poezji Miłosza przez chińskich odbiorców wynikają z tego, że wiersze polskiego autora zawierają zbyt wiele aluzji albo odnoszą się zbyt często do jego osobistych doświadczeń życiowych⁵.

W 1989 roku ukazał się w Chinach drugi przekład zbioru poezji Czesława Miłosza, przełożony ponownie z języka angielskiego. Tłumaczem publikacji jest Lv Yuan⁶. Oryginalny tytuł tomu, będącego podstawą chińskiego tłumaczenia, to *The separate notebooks*. Zbiór ten został wydany w 1984 roku w Stanach Zjednoczonych przez wydawnictwo The Ecco Press⁷. W 2002 roku ukazał się trzeci chińskojęzyczny tom z poezją Miłosza zatytułowany *Wybrane wiersze C. Miłosza* – ich tłumaczem jest Zhang Shuguang⁸. Ten tom poetycki zawiera ponad 160 wierszy, które zostały wybrane z różnych źródeł i przełożone z angielskiego na chiński. Czwarty tom Miłosza w języku chińskim pt. *Druga przestrzeń*⁹ ukazał się w 2015 roku w ramach serii „Niebieska Europa Wschodnia”, opracowanej przez wydawnictwo Huacheng Chubanshe w Guangzhou i zawierającej przekłady arcydzieł autorstwa pisarzy z krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Redaktor naczelny cyklu Gao Xing wyjaśnił jego nazwę w przedmowie dołączanej do każdej książki z tej serii. Jak stwierdził, ideologia odgrywała istotną rolę w promocji literatury Europy Środkowo-Wschodniej w Chinach. Twórczość literacka importowana z tego regionu była nazywana „literaturą czerwoną”, gdyż właśnie czerwień chińscy czytelnicy kojarzyli z ustrojem politycznym bloku wschodniego. Gao Xing uważał natomiast, że literatura tych krajów ma o wiele szersze znaczenie niż to zawarte w wyrażeniu „literatura czerwona”. Poprzez nazwę serii chciał więc pokazać chińskim czytelnikom nowy i – jego zdaniem – prawdziwy wizerunek literatury środkowo- i wschodnioeuropejskiej. Przyczyn wyboru koloru niebieskiego było kilka. Po pierwsze, Dunaj, który płynie przez niektóre

³ C. Miłosz, *Selected poems*, przeł. C. Miłosz i in., New York: Seabury Press, 1973.

⁴ Tenże, *Bells in winter*, przeł. C. Miłosz, L. Vallee, New York: The Ecco Press, 1978.

⁵ *Wybrane wiersze Miłosza [Miluoshu Shixuan]*, przeł. Du Guoqing, w: *Biblioteka dzieł laureatów literackiej Nagrody Nobla*, t. 50: *Wybrane wiersze O. Elitis, Wybrane wiersze Miłosza, Ocalony język [Nuobeier Wenxuejiang Quanji 50: Saillitisi Shixuan, Miluoshu Shixuan, Beizhenjiu de Shetou]*, przeł. Zheng Shusen, Du Guoqing, Song Biyun, Tajbej: Yuanjing Shiye Chubanshe, 1982, s. 197–198.

⁶ C. Miłosz, *Osobny zeszyt [Chaisan de Bijibu]*, przeł. Lv Yuan, Guilin: Lijiang Chubanshe, 1989.

⁷ Tenże, *The separate notebooks*, przeł. R. Hass i in., New York: Ecco Press, 1984.

⁸ *Wybrane wiersze C. Miłosza [Qie Miwoshi shixuan]*, przeł. Zhang Shuguang, Shijiazhuang: Hebei Jiaoyu Chubanshe, 2002.

⁹ C. Miłosz, *Druga przestrzeń [Di er Kongjian]*, przeł. Zhou Weichi, Guangzhou: Huacheng Chubanshe, 2015.

z krajów dawnego bloku wschodniego, jest niebieski. Po drugie, barwa ta oznacza także morze i niebo. Symbolizują one szerokość i głębokość, którymi – jak przekonuje Gao Xing – charakteryzuje się literatura Europy Środkowo-Wschodniej¹⁰.

Warto raz jeszcze podkreślić, że wszystkie cztery wymienione zbiory poetyckie zostały przełożone z angielskich tłumaczeń, a nie polskich oryginałów. Fakt ten wymaga wyjaśnienia. Na początku lat 80. XX wieku literatura zagraniczna po raz pierwszy została udostępniona chińskim czytelnikom. Jej czytanie było wówczas modne, dlatego zwiększyła się potrzeba tłumaczenia obcojęzycznych arcydzieł. W Chinach brakowało jednak tłumaczy, którzy byliby w stanie przekładać utwory obcych autorów – szczególnie twórców piszących w mniej powszechnych językach. W związku z tym tłumaczeniem literatury zagranicznej zajmowali się wtedy głównie chińscy pisarze albo poeci dobrze znający bardziej popularne języki, m.in. angielski, japoński i rosyjski. Aż do dzisiaj, po przeszło 30 latach, tłumaczy przekładających z mniej używanych języków jest nadal za mało. Wiadomo, że wtórne tłumaczenie utworu – dokonane na bazie innego przekładu, a nie oryginalnej wersji językowej dzieła – może prowadzić do pomyłek z powodu złego zrozumienia tekstu. Jednak w przypadku przełożonych na chiński wierszy Czesława Miłosza do tego nie doszło, ponieważ poeta był współtwórcą większości angielskich przekładów swojej twórczości.

Na początku XXI wieku pojawiło się nowe pokolenie chińskich poetów zajmujących się tłumaczeniem wierszy Miłosza. W związku z tym w pierwszej dekadzie bieżącego wieku recepcja utworów polskiego laureata Nagrody Nobla nabrała rozpędu. W 2006 roku Bei Ta – tłumacz *Abecadła*, tj. zbioru szkiców literackich Miłosza – zamieścił w 1. numerze czasopisma „Shi Chao” [„Fala Poezji”] tłumaczenia następujących wierszy: *Przedmowa*, *Przybytek*, *Wiersz na koniec stulecia*, *Rok 1945*. Z kolei w 2007 roku Li Yiliang po raz pierwszy opublikował w 7. numerze periodyku „Shi Xuan Kan” [„Wybór poezji”] przekłady utworów z późniejszego etapu twórczości poety. Znalazły się wśród nich m.in. wiersze: *Texas*, *Przygotowanie*, *W czarnej rozpacz*, *W pewnym wieku*, *Wyznanie*. Li Yiliang wyjaśniał, że wybrał późniejsze utwory Miłosza, aby nie dublować już istniejących przekładów. Nie chciał bowiem naśladować innych tłumaczy. W 2007 roku ukazało się 20 przekładów jego autorstwa, w tym wierszy: *Zadanie*, *Przedmowa*, *Dar*, *Zapomnij*, *Pająk*, *Tłumacząc Annę Świrszczyńską na wyspie Morza Karaibskiego*, *Rue Descartes*, *Studium samotności*, *Vipera Berus*, *Nie mój*, *Caffè Greco*, *Odległość*, *Rok 1945*, *Eheu!*, *Veni Creator*, *Zakłęcie*, *Miłość*¹¹.

¹⁰ Gao Xing, *Główna przedmowa: pamięć, czytanie, inna wizja* [Jiyi, Yuedu, Lingvichong Muguang (Zong Xu)], w: C. Miłosz, *Piesek przydrożny* [Lubian Gou], przeł. Zhao Weiting, Guangzhou: Huacheng Chubanshe, 2017.

¹¹ *Wybrane wiersze C. Miłosza [Qie Miwoshi Shixuan]*, przeł. Li Yiliang, „Poezja i człowiek – wybrane wiersze pięciu poetów zagranicznych” [„Shige yu Ren – Waiguo Wu Shiren Shixuan”] 2007, nr 7, s. 69–76.

W następnych latach Li Yiliang kontynuował swoją pracę translatorską. Na łamach „Shi Chao” (2010, nr 7) zamieścił tłumaczenia 6 kolejnych wierszy polskiego poety: *Godzina, Zapomnij, Nie mój, Texas, W czarnej rozpacz, Wyznanie*. W 2012 roku w tym samym czasopiśmie (nr 1) opublikował nowe i stare przekłady poezji Miłosa, m.in.: *Vipera Berus, Przygotowanie, Zanurzeni, Przepis, Przeciwno poezji Filipa Larkina*. W marcu tego samego roku ukazał się 6. tom *Współczesnej Poezji Zagranicznej [Dangdai Guoji Shitan]*, którego redaktorami są Tang Xiaodu i Xi Chuan¹². W zbiorze tym znalazł się przekład *Hymnu* autorstwa Zhao Ganga, ówczesnego kierownika Katedry Języka Polskiego Pekinśkiego Uniwersytetu Języków Obcych.

Rok 2011 był Rokiem Czesława Miłosa, w związku z czym Wydział Kultury Ambasady RP w Pekinie promował poetę na różne sposoby. Przyczyniło się to do chwilowego wzrostu zainteresowania poezją tego autora w Chinach. Z okazji 100. rocznicy urodzin Miłosa w 15. numerze czasopisma „Periodyk Poetycki” [„Shi Kan”] ukazało się 11 przekładów przedrukowanych wierszy polskiego poety, m.in.: *Tak mało* (przeł. Yi Lijun), *Dar* (przeł. Xi Chuan), *Piosenka o końcu świata* (przeł. Du Guoqing), *Mittelbergheim* (przeł. Du Guoqing), *Narodziny* (przeł. Du Guoqing), *Rok* (przeł. Du Guoqing), *Strona 13 i Strona 31*¹³ (przeł. Lv Yuan), *Ona*¹⁴ (przeł. Lv Yuan), *Słońce* (przeł. Lv Yuan), *Zakłęcie* (przeł. Lv Yuan). W 2013 roku w 8. numerze „Shi Chao” ukazało się 10 wierszy w przekładzie Xiu Tao, m.in.: *Stan poetycki, Nie ten, Przeszłość, W Afryce, Wymyć, Skąd się to bierze, O, przedmioty mego pożądania, Pragnienie prawdy, Odwrócona luneta*. W 2015 roku Lian Hansheng opublikował w 12. numerze „Shige Yuekan” [„Miesięcznik Poezji”] 17 kolejnych przetłumaczonych na chiński utworów Miłosa: *Posłuchanie* otwierające poemat *Gdzie wschodzi słońce i kędy zapada, W głębi drzewa, Świadomość, Bryczką o zmierzchu (1930), Wcielony, Pan Anusewicz (1922), Przypowieść chasydzka, Filologija, Fotografia, Dante, Uczestnik, Kula (Costa Rica), Emeryt, Przeciwnieństwo, Anioł stróż, Werki, W tumanie, Żółw*.

JAK CHIŃCZYCY ROZUMIEJĄ POLSKIEGO POETĘ?

Lin Hongliang napisał pierwszy w Chinach biograficzny tekst na temat Miłosa, opublikowany w tym samym numerze „Literatury Światowej”, w którym ukazały się prekursorskie chińskie przekłady wierszy noblisty autorstwa Yi

¹² Tang Xiaodu, Xi Chuan, *Współczesna Poezja Zagraniczna [Dangdai Guoji Shitan]*, Pekin: Zuoja Chubanshe, 2012.

¹³ Wiersze *Strona 13 i Strona 31* ukazały się w cyklu *Osobny zeszyt*, w części: *Przez galerie luster*.

¹⁴ *Ona* to fragment utworu *Pieśń*, zadedykowanego Gabrieli Kunat.

Lijun¹⁵. W artykule Lin Hongliang zacytował uzasadnienie jury literackiej Nagrody Nobla oraz komentarz o poecie zamieszczony na łamach jednego z czasopism literackich w Polsce: „jest duchowym spadkobiercą wielkiego polskiego poety patriotycznego Adama Mickiewicza. Jest on [Miłosz – przyp. Z.W.] najwybitniejszym polskim poetą w XX wieku”¹⁶. Ponadto Lin Hongliang przytoczył opublikowany w polskiej prasie krytycznoliteracki szkic o Miłoszu, zawierający analizę charakterystycznych cech twórczości poety z trzech okresów. W pierwszym okresie, czyli w czasach przedwojennych, wiersze Miłosza cechowały się historycznym katastrofizmem. Drugi etap aktywności poetyckiej, wojenny, to przede wszystkim eksponowanie troski o los narodu i ludzkości. Natomiast twórczość poety z trzeciego, późnego okresu podejmowała problemy ze wszystkich sfer życia ludzkiego: polityki, filozofii, historii i kultury. Wiersze z tych czasów obrazują uwięzione mocą historii i instynktem człowieka istnienie jednostki w świecie kłamstwa, hałasu, hipokryzji oraz próżności¹⁷.

W tekście biograficznym Lin Hongliang wyraził też własną opinię. Po pierwsze, sformułował następujący wniosek:

Miłosz rzadko chwali życie, woli rozmawiać o znaczeniu egzystencji i historii na trzeźwo, nieustannie poszukując prawdy tego znaczenia, (...) jego [Miłosza – przyp. Z.W.] duch humanitaryzmu uwidacznia się w uznawaniu za funkcję literatury nie tylko ujawnianie zła społecznego, lecz także pokazywanie dobra na świecie¹⁸.

Po drugie, jak zauważył Lin Hongliang, wiersze Miłosza cechują się własną subiektywną filozofią, wynikającą z poglądu noblisty, że poezja może pokazywać realia, gdyż poeta nadaje im znamiona „prawdziwości”. Po trzecie, „styl jego [Miłosza – przyp. Z.W.] wierszy jest naturalny, nie przestrzega ściśle norm rytmu (...), dobrze wykorzystuje aluzję, mitologię oraz legendy, za ich pomocą tworzy metafory w wierszu”¹⁹. Po czwarte, zdaniem Lin Honglianga, język poetycki Miłosza czerpie z tradycyjnej poezji romantycznej, lecz zarazem posiada cechy lyryki współczesnej: różnorodność, zwięzłość oraz potoczność.

Tekst Lin Honglianga był jednym z artykułów o autorze *Zniewolonego umysłu*, które od 1980 roku zaczęły się ukazywać w chińskich czasopismach literaturoznawczych. Miłosz był w nich prezentowany jako laureat literackiej Nagrody Nobla. Równie często porównywano go z innymi autorami nagrodzonymi tym prestiżowym wyróżnieniem.

¹⁵ Lin Hongliang [pseud. Chen Guang], *Biografia Czesława Miłosza [Xiandai Zuojia Xiaozhuan: Xiesiwafu Miwoshi]*, „Literatura Światowa” [„Shijie Wenxue”] 1981, nr 1, s. 249–250.

¹⁶ Tamże, s. 249. Jeśli nie zaznaczono inaczej, wszystkie zawarte w artykule tłumaczenia z języka chińskiego są mojego autorstwa – Z.W.

¹⁷ Por. tamże, s. 250.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Tamże.

Oprócz artykułów publikowanych na łamach czasopism ukazywały się także przedmowy do przetłumaczonych książek Miłosza oraz ich recenzje, w których możemy odnaleźć komentarze chińskich odbiorców na temat poety. W wydanym w 1989 roku w Chinach drugim tomie z przekładami poezji noblisty, zatytułowanym *Osobny zeszyt* i przełożonym przez Lv Yuan z języka angielskiego, w przedmowie tłumacz napisał:

Miłosz mówił, że są dwie Europy, a sam należy do „innej Europy”, do której należą też Sándor Petőfi i Adam Mickiewicz. Ta Europa to Europa Wschodnia, która powinna być nam znana, ale którą mało kto zna. Zdanie Miłosza przypomina mi słowa Lu Xuna z 1953 roku: „Prezentowanie polskich poetów chińskim czytelnikom rozpoczęło się od mojego artykułu pt. *O sile poezji demonicznej*”²⁰, opublikowanego 30 lat temu. (...) sytuacja ówczesnych Chin była podobna do Polski, dlatego czytanie poezji polskiej przemawiało do serc naszych rodaków. W związku z tym tłumaczyłem literaturę polską, ale nie w celu pochlebstwa czy posłuszeństwa wobec potęg światowych”²¹.

Wspominając tę historię, tłumacz zauważył, że po upływie pół wieku od momentu napisania artykułu przez Lu Xuna literatura „innej Europy” nadal jest Chińczykom mało znana. Co oprócz bariery językowej przyczyniło się do tego zjawiska? Dla Chińczyków literatura „innej Europy” ma ścisły związek z polityką oraz ideologią. Ten jednowymiarowy odbiór w pewnym stopniu ukierunkował też rozpowszechnianie literatury Europy Środkowo-Wschodniej w Chinach.

W swej przedmowie Lv Yuan zastanawia się, czy wiersze Miłosza można uznać za utwory polityczne oraz jakie związki łączyły poetę z polityką. Tłumacz zauważył: „Za Miłoszem stoi ponad 100 lat historii Polski pod zaborami. Sam doświadczył okrucieństwa z czasów okupacji. W związku z tym trudno sobie wyobrazić, że jego wiersze nie są powiązane z polityką. Ich sensu politycznego nie da się złagodzić”²². Lv Yuan uznał utwory poety za dobre wiersze polityczne, podając trzy powody:

²⁰ Lu Xun, *O sile poezji demonicznej* [Moluo Shili Shuo], w: tegoż, *Grób* [Fen], Pekin: Renmin Wenxue Chubanshe, 1980.

²¹ Tenże, *Szkie bez tytułu (1–3)* [Tiweiding Cao 1–3], „Literatura” [„Wenxue”] 1935, nr 5 (01), s. 9–13. Lu Xun napisał przytoczone słowa w 1953 roku, aby skrytykować opinię chińskiego pisarza Lin Yutanga, który stwierdził, że przekładanie mało znanych dzieł literackich z krajów takich jak Polska i Czechy ma mniejszą wartość niż gruntowne badania nad literaturą angielską, francuską czy niemiecką. Lin Yutang był zdania, że to zjawisko można porównać do dramatu kobiet ślepo podążających za modą, które uznają wygląd zewnętrzny za wartość nadrzędną. Lu Xun potępił takie podejście, pisząc: „mimo, że przeciętni Chińczycy wiedzą tylko o »Wielkiej Anglii« (Wielkiej Brytanii), »Kraju flagi gwiazd i paseczków« (Stanach Zjednoczonych), Francji oraz »Germanii« (Niemczech), nie wiedząc nic o Polsce ani o Czechach, literaturę zagraniczną trzeba zobaczyć oczami literackimi, a nie oczami snobistycznymi. (...) Polska i Czechy, które nie zaatakowały Pekinu razem z Koalicją Ośmiu Narodów, mają swoje literatury, tylko że niektórzy literaci z tych krajów »jeszcze nie są znani«”.

²² C. Miłosz, *Osobny zeszyt...*, s. 1–2.

Po pierwsze, właściwy efekt wiersza politycznego wynika z tego, że sam poeta angażuje się w sprawy polityczne, duchowo przebywając w tym samym miejscu, gdzie znajduje się większość ludzi. Inaczej oddaliby się od istoty spraw, a zatem pisałby bez troski albo nienawiści. To, co by wówczas stworzył, stałoby się cyniczną ironią. Po drugie, wiersz polityczny jest częścią liryki, w związku z czym wymaga – podobnie jak inne utwory liryczne – obecności emocji autora. Inaczej stałby się połączeniem samych koncepcji, które nie wywoływałyby przeżyć u czytelników. (...) Co najważniejsze, wiersz polityczny o fundamentalnym znaczeniu nie tylko odnosi się do bieżących wydarzeń historycznych, lecz także, niczym małe ziarno, kiełkuje w dalszym toku rozwoju historii i będzie wywierać duży wpływ w perspektywie o wiele szerszej. Inaczej skupiłby się tylko na losie osobistym, ograniczonym do „tu i teraz”²³.

Z kolei o eteryczności i transcendentności utworów Czesława Miłosza tłumacz napisał:

w tym tomie wierszy [*Osobny zeszyt* – przyp. Z.W.] wszędzie widzimy plamy krwi i lez historycznych. To dzieło można uznać za spowiedź pewnego emigranta i archiwum tragedii zdradzonego narodu. Czyż jednak nie mamy czytać tych wierszy także z punktu widzenia czytelników poezji? Eteryeczność, jako jedno z kryteriów oceny poezji i ważny element systemu estetyki człowieka, niewątpliwie odgrywa ważną rolę przy recenzowaniu wierszy. Natomiast wątpliwe jest przekonanie, że wszystkie wiersze, chińskie i zagraniczne, są eteryczne i transcendentne. (...) prawdziwy poeta nie należy do żadnego nurtu literackiego, czyli nie przestrzega norm czy technik pisania danego nurtu, do którego kiedyś należał. Nieustannie czegoś szuka, coś odkrywa, żeby zawsze być w stanie możliwie jak najdokładniej przedstawić prawdę, którą ujawnia. W ciągu całego swego życia twórczego Miłosz przechodził okres fascynacji tradycją poezji staropolskiej i współczesnej awangardowej, potem mógł przed samym sobą przyznać, że nie umiał przemawiać poprzez poezję bez odniesień do pewnego czasu i otaczającego świata²⁴.

Po śmierci Miłosza w 2004 roku w chińskich czasopismach zaczęły ukazywać się artykuły krytycznoliterackie dotyczące polskiego poety²⁵. Wcześniej pojawiały się tylko krótkie notki umieszczane przy tłumaczeniach jego utworów. W tym czasie kilku znanych chińskich poetów zaczęło prowadzić pogłębione badania nad twórczością Miłosza. Wśród autorów prac krytycznoliterackich znaleźli się m.in. Xi Chuan – jeden z tłumaczy *Abecadła* – oraz Tang Xiaodu, który w 2000 roku przełożył esej *Delta – czyli trubadur*. Li Yinan w książce *Literatura polska w Chinach* stwierdziła, że – według chińskich literaturoznawców – poezja Miłosza

²³ Tamże.

²⁴ Tamże.

²⁵ Zob. m.in. teksty: Cui Weiping, *Ponieważ pewien poeta o tym pamięta* [*Yinwei Yige Shiren Jide*], „Chiński Biznesowy Raport o Książkach” [„Zhongguo Tushu Shangbao”] 2004; Xi Chuan, *Niewłaściwe umiejscowienie Miłosza* [*Miwoshi de Cuowei*], „Czytelnictwo” [„Du Shu”] 2007, nr 1; Yanga Deyou, *Tom wierszy Czesława Miłosza: »Gdzie wschodzi słońce i kędy zapada«* [*Qiesiwafu Miwoshi Shiji: Cong Richu Zhidi dao Riluo Zhichu*], „Przegląd Arcydzieł” [„Mingzuo Xinshang”] 2013, nr 13; Li Hao, *Wygnaniec, indywiduum i Murti-Bing – o Czesławie Miłoszu* [*Liuwangzhe, Geren yu Zhihuanji – Guanyu Qiesiwafu Miwoshi*], „Miasto Kwiatów” [„Hua Cheng”] 2015, nr 5.

odznacza się humanitarną postawą podmiotu i wyróżnia skomplikowaną, głęboką myślą, a nie tylko poetycką retoryką²⁶.

W 2011 roku, z okazji 100. rocznicy urodzin Miłosa, odbyło się w Pekinie kilka wydarzeń upamiętniających polskiego poetę, m.in. poświęcone mu seminarium na Pekinśkim Uniwersytecie Języków Obcych. W spotkaniu uczestniczyli goście z Polski (w tym: Aleksander Fiut – polski historyk literatury, krytyk literacki) oraz chińscy tłumacze i badacze twórczości autora *Zniewolonego umysłu*, m.in. Yi Lijun z Pekinśkiego Uniwersytetu Języków Obcych, Lin Hongliang z Chińśkiej Akademii Nauk Społecznych, a także poeci Xi Chuan i Bei Ta (którzy przetłumaczyli *Abecadło*). Podczas uroczystości studenci recytowali wiersze poety po polsku i po chińsku. Z kolei w ramach seminarium Yi Lijun, Lin Hongliang, Xi Chuan i Bei Ta rozmawiali o swoich doświadczeniach związanych z przekładaniem poezji Miłosa. Tłumacze chińscy wysoko ocenili poetę nie tylko za jego wiersze, lecz także za dążenie do pisania w zgodzie z własnym sumieniem.

RECEPCJA WIERSZA *DAR* W CHINACH

Najpopularniejszym wierszem Miłosa w Chinach jest *Dar*. Pojawiło się 8 różnych wersji przekładów utworu i został on przedrukowany prawie 100 razy. *Dar* recytowany był w Chinach przy różnych okazjach, np. w popularnym programie Chińśkiej Centralnej Stacji Telewizyjnej (CCTV) – *Lektorzy*. Publiczne recytacje *Daru* miały miejsce także na antenie internetowego programu radiowego, do którego codziennie zapraszane są sławne osoby w celu czytania słuchaczom wierszy. Właśnie tu utwór Miłosa (w przekładzie Xi Chuan) wyrecytowano 3 razy. W ramach promocji programu radiowego linijki wiersza umieszczono ponadto na autobusach w mieście Shenzhen w prowincji Guangdong.

Chińczycy wysoko cenią pokazaną w wierszu więź człowieka z naturą, a także wyrażone przez podmiot liryczny poczucie spokoju i harmonii wewnętrznej, odzyskanej mimo tragicznych przeżyć.

W Chinach *Dar* porównywany jest do utworu wybitnego chińśkiego poety Tao Yuanminga pt. *Wiersz V [Qi Wu]* z cyklu *Przy wódce – dwadzieścia wierszy [Yinju ershi shou]*:

WIERSZ V

Choć między ludźmi postawiłem chatę,
Nie ma tu gwaru ani rżenia koni.
Pytasz dlaczego, a ja odpowiadam,
Że serce samo ciągnie do ustroni.

²⁶ Li Yinan, *Literatura polska w Chinach*, Katowice: Uniwersytet Śląski, Wydawnictwo Gnome, 2017, s. 106–110.

Dziś chryzantemy przy wschodnim rwąc płocie,
 Patrzę ku szczytom Południowej Góry.
 Widzę, jak ptaki gromadnie wracają
 I jak się piękną wokół stoków chmurą.

To w nich natura prawdę wieczną chowa,
 By ją opisać, nie znajduję słowa²⁷.

Porównanie *Wiersza V z Darem* Miłosza ujawnia podobieństwo zarówno stylistyczne, jak i znaczeniowe. Oba wiersze opisują otaczający krajobraz, mówią o powrocie człowieka do natury. W *Wierszu V* bohater liryczny patrzy ku szczytom Południowej Góry, a w *Darze* bohater widzi morze i żagle – w ten sposób pokazana została dojrzałość i otwartość obu poetów, którzy odzyskali równowagę po wszystkich nieszczęśliwych doświadczeniach. Ptaki, chryzantemy, kwiat kapryfolium – to wszystko symbolizuje piękno natury. W obu wierszach panuje spokój i harmonia. W *Wierszu V* Tao napisał, że: „Nie ma tu gwaru ani rżenia koni”, a w *Darze* Miłosz stwierdził: „Nie było na ziemi rzeczy, którą chciałbym mieć. / Nie znałem nikogo, komu warto byłoby zazdrościć. / Co przydarzyło się złego, zapomniałem.”. Obaj autorzy przeżyli trudny czas i nareszcie znaleźli w sercu wewnętrzny spokój. Równowagi tej poszukiwali jednak inną drogą. Pod piórem Tao Yuanminga przestrzeń wiejska stała się miejscem duchowego azylu, formą ucieczki od realnego świata cierpień. Taka postawa twórcza współgra z chińską filozofią taoizmu. Natomiast w tytule wiersza polskiego poety możemy odnaleźć niewspominanego *expressis verbis* Boga. Opisane w utworze piękno oraz otaczająca przyroda stają się tytułowym darem od Stwórcy.

Tao Yuanminga i Czesława Miłosza łączyły podobne doświadczenia życiowe. Obaj poeci byli urzędnikami²⁸, którzy budowali swoją duchowość z dala od prozy życia codziennego. Tao Yuanming, nazywany też Tao Qian, żył w okresie dynastii Dongjin w IV wieku n.e. Pradziadek Yuanminga był jednym z założycieli dynastii Dongjin. Z kolei dziadek i ojciec poety byli urzędnikami. Kiedy Tao miał 29 lat, też został urzędnikiem. Nie godził się na korupcję oraz niesprawiedliwość panującą w ówczesnym urzędzie i zachował własny kodeks etyczny. Jego powiedzenie: „Nie będę zginał karku dla pięciu kwart ryżu” wpisano w kanon chińskich aforyzmów. W wieku 41 lat Tao ustąpił ze stanowiska wójta, pożegnał się ze środowiskiem urzędniczym i zajął się uprawą roli. Pracując jako rolnik, pisał wiersze i eseje. Pustelnicze życie Tao Yuanminga na wsi było bardzo trudne, ale poeta był tam szczęśliwy.

²⁷ Tao Yuanming, *Pijany pustelnik. Wiersze*, przeł. J. Zawadzki, Seattle: CreateSpace, 2012, s. 72.

²⁸ Od końca 1945 roku Miłosz pracował w dyplomacji. Początkowo zatrudniony był w konsulacie polskim w Nowym Jorku. W kolejnych latach zajmował stanowisko attaché kulturalnego PRL w Waszyngtonie, a następnie I sekretarza Ambasady RP w Paryżu. Zob. <http://culture.pl/pl/tworca/cz-eslaw-milosz> [dostęp: 02.03.2018].

W czasie Dongjin w Chinach popularny był formalizm. Wiersze Tao odznaczały się natomiast prostą stylistyką odziedziczoną z tradycyjnego chińskiego poematu. Swoją styl życia i stosunek do świata Tao przedstawił w autobiograficznej miniaturze pod tytułem *Żywoć Pana Pięciowierzba* [*Wuliu xiansheng zhuan*]:

Skąd pochodzi, sam nie wie. Nie zna też imienia swego ni nazwiska. Nieopodal jego domu rośnie sobie pięć wierzb, którym to przydomek swój zawdzięcza. Lubi spokój i nie jest zbyt rozmowny. Nie zazdrości nikomu zysków ani sławy. Uwielbia czytać, ale się w zawiloci tekstu nie zagłębia. Kiedy natknie się na coś ciekawego, nieraz zdarzy mu się zapomnieć o posiłku. (...) Cztery ściany pustkami świecą, ani przed deszczem ani przed słońcem go nie chronią. Za krótkie nosi łachmany i pocerowane. Jadła i napoju nierazko brakuje – ale wcale się tym nie zamartwia. Pisuje czasem dla własnej przyjemności, wyrażając nierazko najskrytsze swe pragnienia. Długo nie rozpacza, kiedy coś utraci – i tak przez całe swoje życie²⁹.

PODSUMOWANIE

Recepcja poezji Czesława Miłosza w Chinach zaczęła się w 1980 roku, gdy polski poeta otrzymał literacką Nagrodę Nobla. Pierwszymi tłumaczami jego wierszy byli poloniści, którzy w latach 50. XX wieku zostali wysłani przez chiński rząd do Polski, bo podjąć w tym kraju naukę. Z uwagi na fakt, że w latach 80. Chiny po raz pierwszy otworzyły się na literaturę zagraniczną (wśród intelektualistów zapanowała bowiem moda na jej czytanie i tłumaczenie), Chińczycy zainteresowali się poezją Miłosza. Przekładaniem twórczości polskiego poety zajęli się nie tylko poloniści, lecz także chińscy poeci i pisarze. Na początku nowego wieku Miłosza stopniowo poznawali także zwykli czytelnicy – głównie dzięki popularności jego wiersza *Dar*. Chińczycy wysoko cenią ten utwór i porównują go do znanego wiersza wybitnego chińskiego poety Tao Yuanminga. Odbiór poezji Miłosza w Chinach jest wielokierunkowy. Jego utwory są bowiem odczytywane zarówno jako teksty o charakterze poetyckim, jak i mające podłoże polityczne. Dla wielu Chińczyków z kręgów literackich Czesław Miłosz jest autorem, którego nie można pominąć w procesie poznawania literatury krajów Europy Środkowo-Wschodniej.

POLISH TAO YUANMING – ON THE RECEPTION OF CZESŁAW MIŁOSZ'S POETRY IN CHINA

Starting in 1980, when Czesław Miłosz was awarded the Nobel Prize in Literature, he began to receive attention from Chinese literary circles. His most popular work in China entitled *Gift* has been

²⁹ J. Zawadzki, *Dawna literatura chińska. Antologia i omówienie*, t. 1: *Od początków do X w. n.e.*, Seattle: CreateSpace, 2015, s. 194.

reprinted nearly 100 times and interpreted by Chinese audience in various ways. This article aims at presenting the history of Chinese translations of Miłosz's poetry, as well as the panorama of its reception.

Keywords: reception of Polish literature abroad, reception of Czesław Miłosz's poetry abroad, China

Mgr Zhao Weiting – doktorantka w Katedrze Międzynarodowych Studiów Polskich na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach oraz w Katedrze Języka Polskiego na Wydziale Języków i Kultur Europejskich Pekińskiego Uniwersytetu Języków Obcych, filolog, polonistka. Publikowała w dwuroczniku „Spotkania Polonistyk Trzech Krajów – Chiny, Korea, Japonia”. Przetłumaczyła na język chiński: książkę Czesława Miłozsa *Piesek przydrożny* (2017), wiersze w tomie *Wybór europejskiej poezji antyfaszystowskiej* (2016), artykuł naukowy Józefa Arno-Włodarskiego *Od XIII wieku do końca XVIII wieku – nowe spojrzenie* (2016). Współredaktorka *Słowniczka przysłów krajów Europy Środkowo-Wschodniej* (2018). Zainteresowania naukowe: literatura polska, tłumaczenia, językowy obraz świata, recepcja literatury polskiej w Chinach.